

IN MEMORIAM

ALBERT REJEC

(Tolmin 6. IV. 1899 — Ljubljana 28. X. 1976)

Vse od začetka leta 1976 mi je Albert Rejec pomenil samo delavnega publicista, ilegalnega organizatorja protifašističnega TIGR-a nekdanjega sodelavca Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani in nikakor ga nisem enačil s sivolasi, visokim, vzravnanim in suhim starejšim moškim, ki sem ga včasih srečal na Mariborski ulici v Ljubljani. Potem sem za svojo raziskavo o delovanju »Zveze jugoslovanskih emigrantov iz Julijske krajine« iskal še živih prič in dr. Čermelj me je napotil k njemu. Rejec me je prijazno sprejel in mi rad pomagal, njegova pomoč je bila res dragocena. Ko sem končal z obdelavo prvega dela razvoja te organizacije, mi je še vnaprej ponudil svojo pomoč. Žal smo se kmalu zatem v deževnem oktobrskem dnevu poslovili od njega na viškem pokopališču. Takrat Berto Rejec zame ni bil več le ime, bil mi je znanec.

Albert Rejec se je rodil 6. aprila 1899 v Tolminu v družini obrtnika-kovača. Slovensko klasično gimnazijo je do začetka vojne med Avstro-Ogrsko in Italijo obiskoval v Gorici, dokončal pa v Sentvidu pri Ljubljani, kjer je 1918 maturiral. Medtem mu je umrl oče in tako študijev ni mogel takoj nadaljevati. Zaposlil se je kot uradnik na podprefekturi v Tolminu, od koder je leta 1922 odšel v Padovo in se vpisal na pravno fakulteto. Od tam je odšel v Rim, kjer je bil do konca 1923 zaposlen pri državnem svetu. Zaradi gmotnega stanja in zaradi tega, ker je bil Slovenec, ni mogel več nadaljevati študija in ostati v italijanski državni službi. Vrnil se je domov in se leta 1924 posvetil narodnoobrambnemu delu v slovenskih političnih društvih. Od začetka leta 1925 do 1928 je bil pokrajinski tajnik za Goriško pri političnem društvu »Edinost« in goriški urednik istoimenskega dnevnika. Kot odgovor na vse večje fašistično nasilje je postal voditelj tajne protifašistične organizacije TIGR, pri čemer je s pridom uporabljal zveze, ki jih je ustvaril kot tajnik društva »Edinost«. Policija mu je prišla na sled in na jesen 1928 je moral emigrirati v Jugoslavijo. Naselil se je v Beogradu, kjer je bil član zveznega vodstva že omenjene »Zveze jugoslovanskih emigrantskih organizacij iz Julijske krajine«, v kateri je deloval pod psevdonimom Ante Mladen. Ohranil je svoje ilegalne stike s somišljeniki v Julijski krajini, vendar pa neodvisno od »Zveze«. Seznanil se je s protifašističnimi gibanji po Evropi, s katerimi je »Zveza« vzdrževala stike, in skušal doseči priznanje pravic manjšin v Julijski krajini na evropski politični ravni.

Italijanskim protifašističnim emigrantom je ponudil usluge mreže TIGR-a, v zameno pa je zahteval priznanje pravice slovenske in hrvaške manjšine do samoodločbe v primeru, da pridejo te sile v Italijo na oblast. Zastopniki italijanske komunistične partije v Parizu so sporazum podpisali.

Zaradi Rejčevih zvez s protinacistično skupino je Nemčija sredi leta 1940 od Jugoslavije zahtevala njegovo izročitev. Zatekel se je v ilegalo. Ob začetku vojne je ostal v domovini in se priključil osvobodilnemu gibanju najprej v samem Beogradu, nato v raznih krajih Srbije. Po osvoboditvi Beograda je odšel kot prostovoljec s slovenskim bataljonom na sremsko fronto. Nekaj časa je bil tolmač v italijanski partizanski diviziji »Italia«, ki so jo sestavljali vojaki razpadle italijanske okupatorske vojske.

Po osvoboditvi se je vrnil v Ljubljano in bil od 1. novembra 1945 do konca julija 1948 pri Tiskovnem uradu predsedstva vlade SRS v službi za inozemske zveze, odtlej do upokojitve leta 1959 pa strokovni sodelavec v Inštitutu za narodnostna vprašanja v Ljubljani. V pokoju pa ni miroval, posvetil se je problematiki Slovencev v Italiji, še zlasti pa Beneški Sloveniji, pridno je dopisoval v zamejske publikacije, sodeloval je tudi pri urejanju tednika Matajur. Umrl je 28. oktobra 1976 po krajši bolezni.

Poleg svojega narodnoobrambnega in protifašističnega delovanja je bil pokojni Rejec tudi urednik številnih publikacij in ploden pisec. Pri izbiranju tém je segal tako v sedanjost kot tudi v preteklost in doprinesel svoj delež k slovenskemu zgodovinopisju.

V letih 1924 do 1928 je bil goriški urednik lista »Edinost«, obenem pa je bil od 1924 do 1927 goriški urednik tednika »Novice«. V letih 1925—1929 je bil sourednik publikacij Goriške Matice. Vanje je tudi pisal, saj je bil dopisnik »Edinosti« že med svojim bivanjem v Rimu. Po zatrtju slovenskega tiska v Italiji in po begu v Jugoslavijo je urejal in pisal v ilegalne liste, ki so jih v Jugoslaviji izdajali za ilegalno organizacijo TIGR. Taki listi so bili Borba, Svoboda, Ljudska fronta, Straza ob Soči. V Jugoslaviji je med drugim pisal tudi v »Istro«, glasilo »Zveze jugoslovanskih emigrantskih organizacij iz Julijske krajine«, vendar pa člankov ni podpisoval s svojim imenom. Po osvoboditvi je sodeloval pri številnih slovenskih publikacijah, tako v matični domovini, kot na Tržaškem in Goriškem: v Primorskem dnevniku, Soči, Matajurju, Slovenskem poročevalcu, Ljubljanskem dnevniku, Tovarišu, Naših razgledih, Delavski enotnosti, Slovenskem izseljeniškem koledarju, Jadranskem koledarju, Gospodarskem koledarju, Koledarju Mohorjeve družbe. Sodeloval je tudi pri knjigi Feigla in Nanuta o Beneški Sloveniji, Gorica 1950, za knjigo Ljubiše Stojkovića in Miloša Martića »Nacionalne manjine u Jugoslaviji« (1953) pa je zbral gradivo o italijanski manjšini v Jugoslaviji.

Andrej Vovko

BIBLIOGRAFIJA ALBERTA REJCA

Naslednja bibliografija daje izbor Rejčevih člankov od leta 1950 naprej. Sestavljena je predvsem na podlagi »Slovenske bibliografije«. Upoštevana so predvsem dela, ki se nanašajo na Primorje.

Solstvo v Beneški Sloveniji. — Soča 29. 4. 1950

Austria rediviva. Zakaj so leta 1866 Beneški Slovenci glasovali za Italijo in kako jih je ta prevarala. — Soča 13. 5. 1950.

Zatiranje slovenske besede. Zakaj so Beneški Slovenci lahko imeli že 1928 svoj tisk, sedaj pa jim je to zabranjeno. — Soča 24. 6. 1950.

Slovenska tiskana beseda za Beneške Slovence. — Soča 24. 6. 1950.

Rus Baudouin in prof. Trinko o šoli v Beneški Sloveniji. — Soča 1. 7. 1950.

Kako so se poročali pred 400 leti v Beneški Sloveniji. — Ljudski tehnik 19. 8. 1950.

Drama slovenskega jezika v cerkvah Beneške Slovenije. — Soča 4. in 11. 11. 1950.

Smo brez prave besede. — Soča 16. 12. 1950 (O italijanskih sodnikih v Beneški Sloveniji).

Bibliografija slovenske zgodovine (Publikacije iz let 1945—1950). Bibliografija o primorskem problemu. — Zgodovinski časopis 5, 1951, str. 506—512.

Maziljeni fašizem. — Delavska enotnost 18. 4. 1952 (O delovanju tržaškega škofa Santina).

Majski volilni boj v Trstu. — Ljubljanski dnevnik 10. 5. 1952.

Dr. Vinko Rapotec: Praksa Italije s Slovenci in Hrvati (1918—1940). Koper 1952. — Ljudska pravica 21. 6. 1952.

Komu Trst? 1953, brošura, izšla tudi v angleščini, francoščini in esperantu. Gortanova oporoka. — Slovenski poročevalec 14. 4. 1953.

Raznarodovanje Slovencev in Hrvatov na ozemlju STO pred letom 1918. — Slovenski poročevalec 7. 11. 1953.

Tržaško delo Ivana Regenta. Ob sedemdesetletnici uglednega slovenskega političnega in kulturnega delavca. — Slovenski Jadran 29. 1. 1954.

Hrast Beneške Slovenije. — Rodna gruda 1954, str. 129 (O življenju in delu Ivana Trinka-Zamejskega).

Beneška Slovenija Trinkove dobe. — Tovariš 1954, str. 594—596.

Trst — mesto na slovenski obali. — Gospodarski koledar 1954, str. 4—6.

Dr. Drago Marušić sedemdesetletnik. — Slovenski poročevalec 10. 12. 1954.

Sedemdesetletnica dr. Mirka Vratovića. — Slovenski Jadran 23. 12. 1955.

Tolminska med dvema vojnama. — Tolminski zbornik 1956, str. 31—37.

Zadnje pismo Simona Kosa. — Tolminski zbornik 1956, str. 38.

Nesreča Zorka Jelinčiča v Škrbini zadnje špranje. — Planinski vestnik 1956, str. 632—634.

TIGR. — Borec 1957, str. 463—464.

Industrializacija na slovenskem narodnostnem ozemlju pod italijansko upravo. — Gospodarski koledar, Ljubljana 1958, str. 20—25.

Bibliografija o problemih obmejnih pokrajin ob jugoslovansko-italijanski meji 1951—1958. Ljubljana 1959, Inštitut za narodnostna vprašanja (Ciklostil).